

חשבונאות פיננסית חדשה: IFRS 2020

סיווג נכסים פיננסיים - לפי IFRS 9

שלומי שוב

• פרק הסיווג שבתקן דיווח כספי בינלאומי מספר 9 (התקן) נכתב במטרה להתמודד עם חלק מהחטרונות אשר זהו בנושא הסיווג בתקן שקדם לו (תקן חשבונאות בינלאומי מספר 39), לרבות:

• צמצום במספר הקטגוריות של נכסים פיננסיים
• צמצום בהיקף שיקול הדעת בעת ביצוע הסיווג
• פשטות – אין יותר צורך בהפרדת נגזרים משובצים מנכסים פיננסיים כאשר כלל הנכס הפיננסי מסווג יחדיו

• התקן נכתב מתוך ראייה לפיה, כתלות בנסיבות, הן בסיס השווי ההוגן והן בסיס העלות המופחתת עשויים להיות רלוונטיים לקורא הדוחות הכספיים.

מהות	כינוי	בסיס	
הנכס נמדד בדוח על המצב הכספי בשוויו ההוגן, כאשר כל השינויים בשוויו ההוגן (לרבות בגין שערי חליפין) נזקפים מדי תקופה לרווח או הפסד. הנכס אינו כפוף לירידת ערך.	FVTPL	Fair Value through Profit or Loss	שווי הוגן דרך רווח או הפסד
רלוונטי להשקעות במכשירי חוב מסוימים בלבד. הנכס נמדד בדוח על המצב הכספי לפי עלותו המופחתת. דוח רווח או הפסד משקף את הכנסות הריבית האפקטיבית, וכן הוצאות או הכנסות בגין עדכון תקופתי של ההפרשה לירידת ערך. הנכס כפוף להפרשה לירידת ערך, המשפיעה הן על עלותו המופחתת בדוח על המצב הכספי והן על רווח או הפסד של הישות המדווחת. ההפרשה נמדדת לפי פרק ירידת הערך	AC	Amortized Cost	עלות מופחתת
רלוונטי להשקעות במכשירי חוב מסוימים בלבד. הנכס נמדד בדוח על המצב הכספי בשוויו ההוגן, כאשר דוח רווח או הפסד משקף את הסכומים שהיו מוכרים אילו נמדד הנכס בעלות מופחתת, והרווח הכולל האחר משקף (במצטבר) את ההתאמות הנדרשות מהעלות המופחתת לשווי ההוגן. הנכס כפוף לירידת ערך המשפיעה אך ורק על החלוקה שבין רווח או הפסד לבין הרווח הכולל האחר.	FVOCI	Fair Value through Other Comprehensive Income	שווי הוגן דרך רווח כולל אחר (מכשיר חוב)
קבוצה וולונטרית הרלוונטית רק להשקעות במכשירים הוניים מסוימים. ברמה הפורמאלית, לא המדובר על קבוצה נפרדת. ההשקעה במכשיר ההוני נמדדת בדוח על המצב הכספי בשוויו ההוגן, כאשר כל השינויים בשווי ההוגן (וכן עלויות הרכישה) נזקפים לרווח הכולל האחר. דיבדינדים מוכרים ברווח או הפסד, אלא אם הם מהווים במובהק החזר השקעה. קיימים הבדלים מהותיים בין קבוצה זו לבין הקבוצה המקבילה לגבי מכשירי חוב – אין כפיפות למבחני ירידת ערך, וכן אין מיחזור (recycling) של קרן ההון לרו"ה בעת גריעת המכשיר.	Equity instrument at FVOCI	Equity instrument at Fair Value through Other Comprehensive Income	שווי הוגן דרך רווח כולל אחר (מכשיר הוני)

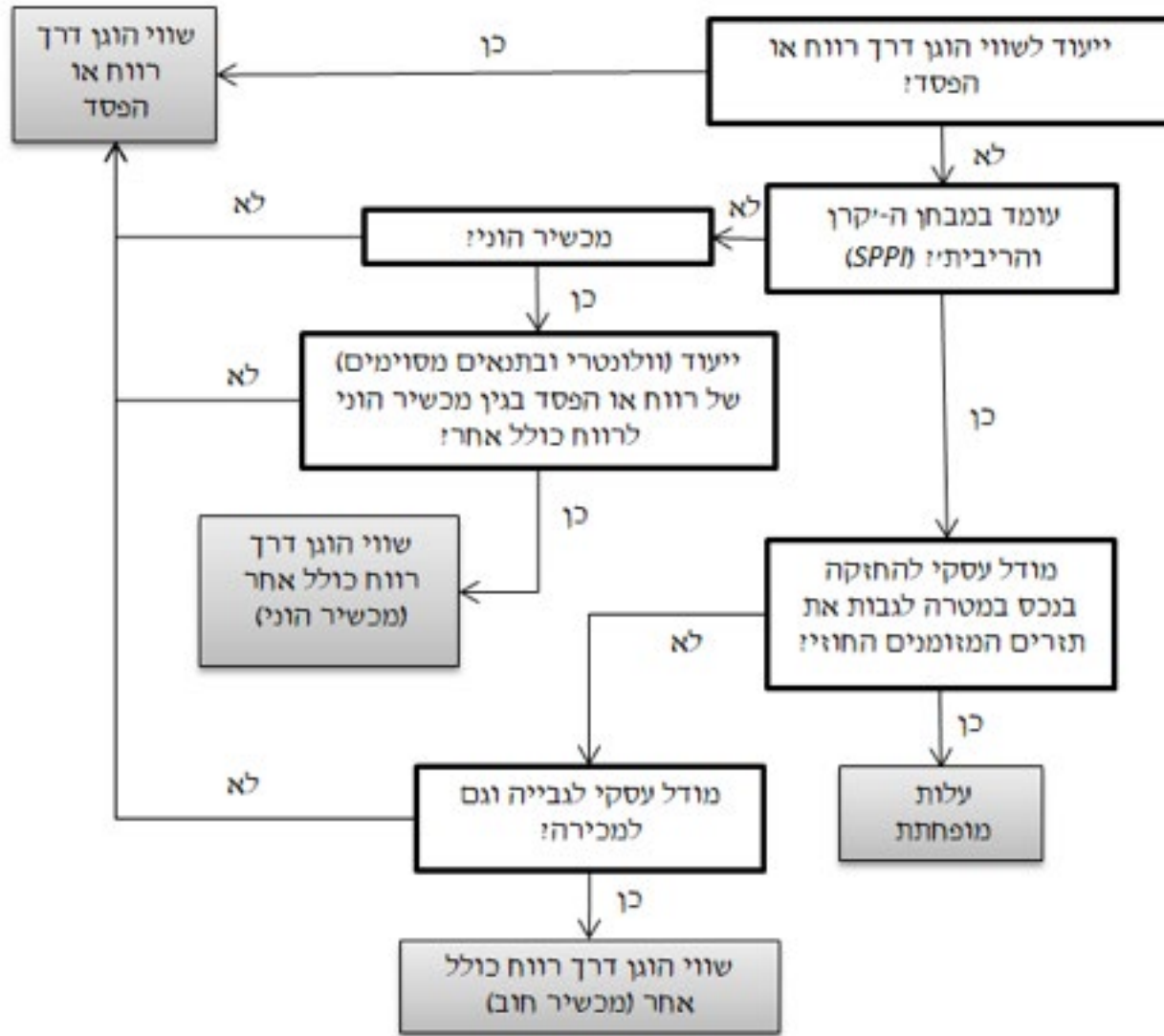
"מבחן התכונות המשולב" (the mixed attribute approach) -

הנכס הפיננסי מסווג כתלות בשני מאפיינים:

1. **המודל העסקי** (business model) שבאמצעותו מנהלת הישות המדווחת את הנכס הפיננסי.

2. **המאפיינים החוזיים** (contractual terms) של תזרים המזומנים של הנכס.

- ברמה התיאורטית, התקן משתמש במודל סיווג 'יחיד' לכלל הנכסים הפיננסיים – השקעות במכשירים הוניים, השקעות במכשירי חוב (או במכשירים מורכבים כגון אגרות חוב להמרה) והשקעות במכשירים נגזרים.
- על אף השימוש במודל סיווג יחיד, ברמה הפרקטית השקעות במכשירים הוניים תמיד לא יעמדו במבחן ה-"קרן והריבית" (SPPI) (ראה להלן), ובנוסף התקן מאפשר לגבי חלק מההשקעות במכשירים כאמור סיווג לקבוצת שווי הוגן דרך רווח כולל אחר (FVOCI).
- באופן דומה השקעות במכשירים נגזרים גם הן תמיד תסווגנה לקבוצת שווי הוגן דרך רווח או הפסד (FVTPL)
- לנוחיות הקורא, המשך המצגת נבנה לפי סוגי ההשקעות הפוטנציאליות

- ככלל, השקעות במכשירים הוניים של ישות אחרת (שסווגו במלואם כמכשיר הוני על ידי המנפיק) כגון השקעה במניות, כתבי אופציה או מניות בכורה "הוניות" יסווגו לשווי הוגן דרך רווח או הפסד.
- ואומנם, התקן מאפשר, אך אינו מחייב, לייעד במקרים מסוימים את השינויים בשווי ההוגן של ההשקעה במכשיר ההוני לשווי הוגן דרך רווח כולל אחר. במצב כאמור, גם בעת מכירת (גריעת) המכשיר, לא יוכר רווח או הפסד בגין ההשקעה והרווח או ההפסד המצטבר יותר בקרן ההון, או יסווג לעודפים בתנועה ישירה בהון.

התנאים המצטברים לייעוד השקעה במכשיר הוני לשווי הוגן דרך רווח כולל אחר:
(א) ההשקעה אינה 'מוחזקת למסחר'

המונח 'מוחזק למסחר' מתייחס לנכס או התחייבות פיננסית אשר מקיימים אחד מהמבחנים הבאים:
1. נרכשו או התהוו בעיקר במטרה למכור או לרכוש אותם חזרה בטווח הקצר;
2. מהווים במועד ההכרה לראשונה בהם חלק מתיק של מכשירים פיננסיים מזוהים, שמנוהלים יחד ולגביהם קיימת ראייה לדפוס פעילות עדכני להפקת רווחים בטווח הקצר; או –
3. מהווים נגזר (לרבות השקעות בכתבי אופציה).

משכך, לא ניתן לייעד ל-FVOCI השקעות במניות המבוצעות באסטרטגיות מסחר תוך יומי (HFT), או השקעות הנרכשות על ידי דילרים לטווח הקצר.

ראוי לציין כי השקעה במכשיריה ההוניים של הישות המדווחת עצמה, אף אם היא בוצעה מתוך כוונות למכירה חוזרת בטווח הקצר ומתוך כוונה להרוויח מתנודות בשוק, אינה יכולה להיות מוגדרת כמוחזקת למסחר, אלא מטופלת כרכישה עצמית המנוכה ישירות מההון (כמניות אוצר).

התנאים המצטברים לייעוד השקעה במכשיר הוני לשווי הוגן דרך רווח כולל אחר:
(ב) הבחירה נעשתה במועד ההכרה לראשונה

ההחלטה בדבר הסיווג של מכשיר הוני לשווי הוגן דרך רווח כולל אחר דומה במהותה לייעוד של נכס או התחייבות פיננסיים לשווי הוגן דרך רווח או הפסד. הדמיון נוגע הן לכך שהייעוד הינו פרטני, אינו ניתן לביטול ונעשה במועד ההכרה לראשונה (בין היתר, על מנת למנוע מניפולציה חשבונאית תוך שימוש בחכמה שבדיעבד). המשמעות הפרקטית של תנאי זה הינה, שיש לקבל את ההחלטה בדבר הייעוד עוד לפני ההכרה בנכס או במועד ההכרה בנכס בפועל. כאשר ההכרה בהשקעה במכשיר ההוני נעשית אגב המרה של מכשיר אחר, כגון אגב המרת אגרת חוב להמרה או המרת כתב אופציה, נראה כי עד מועד ההמרה ניתן יהיה לייעד את הנכס הפיננסי ה-'חדש' לשווי הוגן דרך רווח כולל אחר.

התנאים המצטברים לייעוד השקעה במכשיר הוני לשווי הוגן דרך רווח כולל אחר:
(ג) הבחירה אינה ניתנת לביטול

לא ניתן לסווג מחדש את ההשקעה במכשיר ההוני מקבוצת שווי הוגן דרך רווח כולל אחר לקבוצת שווי הוגן דרך רווח או הפסד (או להיפך). קביעה זו נותרת בעינה אף במקרה של שינוי במודל העסקי של הישות המדווחת. גם כאן, נראה כי מקורה של ההוראה הוא ברצון למנוע גמישות חשבונאית ביישום העיקרון.

התנאים המצטברים לייעוד השקעה במכשיר הוני לשווי הוגן דרך רווח כולל אחר:
(ד) לא מדובר על תמורה מותנית בצירוף עסקים

באותם מקרים שבהם ההשקעה במכשיר הוני מהווה תמורה מותנית בצירוף עסקים התקן קובע כי לא ניתן לייעד לרווח הכולל האחר שינויים בשווי ההוגן של תמורה כאמור, ומשכך שינוי בשווי ההוגן של תמורה מותנית בצירוף עסקים יוכר תמיד כנגד רווח או הפסד, גם אם התמורה המותנית מהווה בעצמה השקעה במכשיר הוני. נראה כי דוגמה למצב שבו תמורה מותנית בצירוף עסקים מהווה השקעה במכשיר הוני היא כאשר הישות המדווחת זכאית לקבלת השקעה במניות נוספות של המוכר בצירוף העסקים, וזאת כתלות בהידרדרות בביצועים של העסק שנרכש על ידה.

הרמה שבה נעשית הבחירה לייעד השקעה במכשיר הוני ל-FVOCI:

- התקן קובע כי הייעוד של מכשיר הוני לשווי הוגן דרך רווח כולל אחר נעשה ברמת כל מכשיר בנפרד: Instrument-by-instrument basis

משכך, ייעוד זה אינו מהווה בחירת מדיניות חשבונאית. כך לדוגמה, ניתן לייעד רק חלק מן המניות בהשקעה בישות מסוימת לשווי הוגן דרך רווח כולל אחר, כאשר יתרת המניות מאותו סוג תסווגנה כברירת מחדל לשווי הוגן דרך רווח או הפסד. בהתאמה, ניתן גם שלא ליישם טיפול עקבי בהשקעות עוקבות במניות שירכשו מאותו הסוג. אפשרות הייעוד מתבצעת אפוא ברמת יחידת המדידה של המכשיר הפיננסי הבודד.

דוגמאות לאפשרות לייעד השקעות בסוגים מסוימים של השקעות במכשירים הוניים של ישויות אחרות ל-FVOCI:

פירוט	האם ניתן לייעד ל-FVOCI?	סוג ההשקעה
אלא אם הן מוחזקות למסחר	V	השקעה במניות רגילות
אגרות חוב להמרה אינן מהוות "מכשיר הוני" מנקודת המבט של המנפיק. הן גם אינן עומדות במבחן ה-SPPI ולכן ככלל ההשקעה תסווג ל-FVTPL.	X	השקעה באגרות חוב להמרה
אם השטר סווג כהון על ידי המנפיק, מדובר בהשקעה במכשיר הוני	V	השקעה בשטר הון
אם סווגו במלואן כהון, ניתן לייעד. אם מהוות מכשיר מורכב, ככלל ההשקעה לא תעמוד במבחן ה-SPPI ותסווג ל-FVTPL.	תלוי	השקעה במניות בכורה
במהות זהו מכשיר התחייבותי הכפוף לחריג. לפי מסקנת דיון שנערך ב-IFRIC בחודש מאי 2017, מכשיר זה אינו 'מכשיר הוני'.	X	השקעה במכשיר בר מכר שסווג כהון
מכשיר נגזר (ולכן גם מוחזק למסחר) שיסווג ל-FVTPL.	X	השקעה בכתבי אופציה הוניים

א. נכסים פיננסיים בעלות מוכחתת (AC)

השקעה במכשיר חוב תסווג לקבוצה זו אם ההשקעה עונה על התנאים הבאים:

- (1) הנכס הפיננסי מוחזק במסגרת מודל עסקי שמטרתו היא להחזיק בנכסים פיננסיים במטרה לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים;
- (2) התנאים החוזיים של הנכס הפיננסי מספקים זכאות במועדים מוגדרים לתזרימי מזומנים שהם רק תשלומי קרן וריבית בגין יתרת הקרן שטרם נפרעה (תנאי ה-'קרן והריבית' או תנאי ה-'SPPI').

ב. נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח כולל אחר

קבוצה זו כוללת השקעה במכשירים המקיימים את התנאים הבאים במצטבר:

- (1) הנכס הפיננסי מוחזק במסגרת מודל עסקי שמטרתו היא הן לגבות תזרימי מזומנים חוזיים והן למכור נכסים פיננסיים;
- (2) הנכס עומד בתנאי ה-SPPI.

ג. נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד

קבוצת שייר – מתאימה למצבים שבהם המודל העסקי אינו תואם למודלים הנדרשים לשם סיווג לקבוצות א' או ב', כאשר הנכס אינו עונה על תנאי ה-SPPI, או כאשר הנכס הפיננסי מיועד לשווי הוגן דרך רווח או הפסד.

סדר בדיקת התנאים

האם יש לבחון קודם את מטרת המודל העסקי או את תנאי ה-SPPI?

סדר הבדיקה לא ישנה את התוצאה המתקבלת. מבחינת שיקולי יעילות, ראוי לציין כי בניגוד לבחינת מטרת המודל העסקי, המתבצעת בדרך כלל שלא ברמת המכשיר הפיננסי הבודד אלא ברמת הפורטפוליו, הרי שתנאי הקרן והריבית אמור להיבחן בשים לב למאפיינים הפרטניים של כל נכס פיננסי בנפרד. ברמה הפרקטית (ובפרט בגופים פיננסיים) לעיתים יהא עדיף להתחיל את הליך הסיווג מבחינת מטרת המודל העסקי של קבוצת הנכסים הפיננסיים אליה משתייכת ההשקעה בנכס הפיננסי לגביו נבחן הסיווג. מנגד, לעיתים (כגון כאשר מדובר בהשקעה במכשיר הוני או נגזר) עדיף יהיה להתחיל מבחינת תנאי ה-SPPI.

תנאי הכרחי הנדרש על מנת לסווג מכשירים בהתאם למודל הכללי לקבוצת העלות המופחתת או לקבוצת השווי ההוגן דרך רווח כולל אחר הינו שהתנאים החוזיים של הנכס הפיננסי יקנו, במועדים מוגדרים, תזרים מזומנים הכולל רק תשלומים של קרן, וריבית על יתרת הקרן שטרם נפרעה.

רציונל: שיטת הריבית האפקטיבית (המשפיעה על רווח או הפסד גם בקבוצת FVOCI) רלוונטית רק כאשר למכשיר ישנם 'מאפיינים בסיסיים של הלוואה'. השיטה לא מתאימה להשקעות במכשירים הכוללים מאפיינים שאינם עקביים עם הלוואות בסיסיות, ולכן השקעות כאלה בהכרח יטופלו בשווי הוגן דרך רווח או הפסד.

קריטריון ה-SPPI הלכה למעשה מגדיר מהם מאפיינים בסיסיים של הלוואה.

המשמעות של 'קרן' ו-'ריבית'

התקן מגדיר 'קרן' כשווי ההוגן של הנכס הפיננסי במועד ההכרה לראשונה בו. מכאן, שהשאלה האם רכיב מסוים של הנכס הפיננסי הוגדר לצרכים משפטיים גרידא כ'קרן' אינה רלוונטית, אלא רק הדרישה שרכיב ה-'ריבית' יחושב ביחס לאותה 'קרן' רעיונית, שהיא כאמור לעיל השווי ההוגן של המכשיר בעת ההכרה לראשונה בו. ה-'ריבית' מהווה תשלומים של סכומים נוספים, המכצים את המלווה (הישות המדווחת) בגין מספר גורמים.

שני הגורמים המשמעותיים ביותר המשפיעים על הריבית והמוזכרים בתקן הינם:

(א) ערך הזמן של הכסף (הכוונה הינה לפיצוי בגין חלוף הזמן שעד לביצוע התשלומים, הקשור גם למטבע בו נקובה ההלוואה, אך ללא פיצוי בגין סיכונים אחרים או עלויות אחרות).

(ב) מרווח נוסף בגין סיכון אשראי.

רכיבים אחרים המוזכרים בתקן ואשר יכולים להשפיע על ה-'ריבית' כוללים את אלה:

(א) פיצוי על סיכוני הלוואה בסיסיים אחרים כגון סיכוני נזילות (נראה כי רכיב זה רלוונטי במיוחד כאשר ההשקעה אינה נזילה או מאופיינת בסחירות נמוכה);

(ב) פיצוי בגין עלויות (כגון עלויות אדמיניסטרטיביות) הקשורות להחזקת הנכס הפיננסי על פני זמן;

(ג) רווח של המלווה ברמה שהיא עקבית להסכמי הלוואה בסיסיים.

מהות התנאי:

האם התשואה החוזית על המכשיר אכן מוסברת רק על ידי הרכיבים שלעיל, או שהיא חושפת את המלווה לתשואות או סיכונים נוספים?

ככלל, הדוגמה הפשוטה והבולטת ביותר לנכסים פיננסיים העומדים בתנאי הקרן והריבית (בלבד) היא הלוואות בלתי צמודות שהוענקו, הנושאות ריבית קבועה, בעלות תזרים מזומנים קבוע במועדים שנקבעו מראש ושאינם ניתנים לשינוי בהתאם לתנאים החוזיים של הסכם ההלוואה.

על אף הדוגמה הפשוטת שלעיל, פעמים רבות הנכס הפיננסי מאופיין במנגנונים מורכבים יותר, היוצרים תנודתיות פוטנציאלית של תזרים המזומנים שבבסיסו (כגון – מנגנוני הצמדה שונים; מנגנוני התאמה לריבית עקב שינויים בריבית העוגן בשוק; מנגנוני התאמה לריבית עקב שינויים במצבו הפיננסי של הלווה; מנגנוני פירעון מוקדם או אמות מידה פיננסיות וכיוצא באלה). במצבים כאמור, יש לבחון האם המנגנונים יוצרים פיצוי על רכיבי הריבית ה-'מותרים' בלבד, אשר צוינו לעיל, כגון ערך הזמן של הכסף וסיכוני אשראי, או – לחלופין – האם המנגנונים יוצרים תנודתיות שיש בה כדי לפגוע בהגדרת המכשיר כהסכם הלוואה בסיסי, ועל כן יש לטפל במכשיר זה בשווי הוגן דרך רווח או הפסד.

תשואה הנגזרת ממדדי מניות או סחורות

נכסים הכוללים תשואה הנגזרת במלואה או בחלקה משינויים במחירי מניות או במחירי סחורות אינם עומדים בתנאי ה-SPPI

לדוגמה, הלוואה בה הקרן צמודה למדד ת"א 35 (או, למחיר הנפט) אינה עומדת בתנאי ה-SPPI. בדומה, גם הלוואה הנושאת ריבית של 4% בתוספת מחצית מתשואת מדד ת"א 35 גם היא אינה עומדת בתנאי זה ולכן הלוואות כאמור תסווגנה ל-FVTPL.

משכך, גם השקעה בתעודת סל הצמודה למדדים מסוימים אינה עונה לתנאי ה-SPPI.

השתתפות הונית

נכסים המקנים "השתתפות הונית" גם הם אינם עומדים בתנאי ה-SPPI.

הלוואה בה הריבית נגזרת מחלק מסוים מרווחי פרויקט אינה עומדת בתנאי ה-SPPI.

באופן דומה, גם אגרות חוב להמרה או השקעה במכשירים מורכבים אחרים הכוללים 'תשואה הונית' (חוזית) אינם עומדים בתנאי ה-SPPI.

מטבע הדברים, כל ההשקעות במכשירים הוניים אינן עומדות בתנאי ה-SPPI (ראה שקפים לעיל לגבי סיווג השקעות במכשירים הוניים).

אירועי טריגר ואירועי המרה כפויה, מחיקה או דחיה מובנית
 כאשר הנכס הפיננסי מאופיין ב-'טריגר' חוזי מוגדר, המביא לשינוי במסלול התשלומים של הנכס, יש לבחון האם הנכס הפיננסי עומד בתנאי ה-SPPI בכל אחד מן המסלולים הפוטנציאליים.

על מנת להמחיש, נניח כי מכשיר פיננסי מסוים נושא ריבית קבועה של 5%, ואולם אם רמת המכירות של הלווה תעלה על סף של 3 מיליון דולר, הריבית אותה נושא המכשיר תהפוך לריבית משתנה, אשר גובהה תלוי במדדים מצוטטים שונים (כגון מדדי סחורות או מניות). במצב כאמור, היות ובאחד ממצבי העולם המציאותיים תזרים המזומנים של המכשיר אינו עומד בתנאי הקרן והריבית, הרי שהמכשיר אינו מקיים את התנאי ויסווג לקבוצת שווי הוגן דרך רווח או הפסד.

- אופי ה-'טריגר' אינו מהווה ראיה מכרעת לעניין קיום תנאי הקרן והריבית, אלא מאפייני תזרים המזומנים לפני ואחרי האירוע.

- עם זאת, כאשר ניתן להסביר את הקשר שבין אירוע הטריגר לבין הצורך בשינוי הריבית (עקב שינוי באחד מרכיבי הריבית ה-'מותרים' כגון ערך הזמן של הכסף או סיכון האשראי של הלווה), הדבר מגדיל משמעותית את הסיכוי לקיום תנאי הקרן והריבית, ולהיפך.

אירועי טריגר ואירועי המרה כפויה, מחיקה או דחיה מובנית (המשך)

לדוגמה: מכשיר פיננסי הנושא ריבית המתעדכנת בשיעור מסוים כלפי מעלה במצב של פיגור בתשלומים מצד הלווה, ככל הנראה יעמוד בתנאי ה-קרון והריבית, וזאת עקב הקשר שבין פיגור בתשלומים לבין עלייה בסיכון האשראי, המהווה רכיב 'מותר' של הריבית על הנכס הפיננסי.

דוגמה הפוכה: נכס פיננסי הנושא ריבית המתעדכנת מהותית כלפי מעלה במצב שבו אינדקס מחירי מניות מגיע לרמה מסוימת, ככל הנראה לא יעמוד בתנאי ה-קרון והריבית, וזאת בגלל הקושי להסביר את הקשר שבין הטריגר והצורך בתוספת הריבית לבין רכיבי הריבית ה-'מותרים'.

נראה כי המנגנונים הנפוצים בשטרי הנאמנות בישראל, הקובעים כי הריבית הנקובה אותה תישא אגרת החוב תעלה בעת ירידה בדירוג התאגיד המנפיק אל מתחת לדרגה מסוימת, לא אמורים להפריע לעמידת אגרת החוב בתנאי הקרון והריבית, וזאת אפילו אם קיימת שונות מסוימת בגובה תוספת הריבית בין סדרה לסדרה (שכן, התקן מכיר בכך שניתן לתמחר את הסיכון ולדרוש פיצוי באופן שונה בין משתתף למשתתף).

אירועי טריגר ואירועי המרה כפויה, מחיקה או דחיה מובנית (המשך)

מכשירים מסוימים, כגון אגרות חוב מסוג 'קוקו' (Contingent Convertible) שהונפקו על ידי המערכת הבנקאית כוללים מנגנון חוזי למחיקה או להמרה כפויה להון במקרה של חשש לאי קיימות או ירידה אל מתחת לסף הלימות הון שנקבע. ככלל, מאפיין מחיקה או מאפיין דחיה (אם היא נעשית ללא תוספת ריבית) דומים למאפייני השתתפות הוניים, ואינם עונים לרכיבי הריבית המותרים. משכך, מכשירים כאמור אינם עומדים בתנאי ה-SPPI וההשקעה בהם תסווג ל-FVTPL.

ראוי להדגיש, כי לצורך ניתוח תנאי הקרן והריבית יש להביא בחשבון רק את התנאים החוזיים של הנכס הפיננסי עצמו, ועל כן נראה כי אין להביא בחשבון, לדוגמה, את יכולתה של הממשלה להביא לשינוי של תזרים המזומנים של הנכס באמצעות ביצוע של חקיקה חדשה, או באמצעות סמכות רגולטורית אחרת כלשהי, אשר אינה נובעת או מעוגנת בתנאים החוזיים של המכשיר הפיננסי עצמו.

הלוואות בעלים

הלוואות בעלים המוענקות לחברות כלולות עלולות שלא לעמוד בתנאי הקרן והריבית, אם ההלוואות ניתנות לדחייה ללא צבירת ריבית, או כאשר היקף הריבית שלהן מותנה או תלוי בהיקף הרווחים או ההצלחה העסקית של החברה המושקעת.

מאפיינים 'בלתי מציאותיים'

ככלל, מאפיינים בלתי מציאותיים (not genuine) אינם אמורים להילקח בחשבון לצורך קביעת הסיווג של הנכס הפיננסי. הכוונה במונח בלתי מציאותי הינה לאירוע נדיר באופן קיצוני, לא נורמלי בעליל ובלתי צפוי בעליל.

לדוגמה, מכשיר מסוים משלם קרן וריבית נקובות ו-'סטנדרטיות', אולם אם במהלך חיי המכשיר הטמפרטורה הממוצעת על פני כדור הארץ תעלה על 500 מעלות צלסיוס, הרי שבמקום תשלום הקרן והריבית הנקובים, תשואת המכשיר תשווה לתשואת מדד מסוים בבורסה. במצב זה, על אף שהצמדת תשואת המכשיר למדדי בורסה אינה תואמת לתנאי הקרן והריבית, יש להתעלם מן התרחיש לפיו הצמדה כאמור תתבצע, שכן מדובר במאפיין בלתי מציאותי.

אירועים או תרחישים שהם לא צפויים אך גם לא 'מלאכותיים' (קרי, אירועים אותנטיים) נדרשים להילקח בחשבון בניתוח. כך לדוגמה, לא ניתן להתעלם מהאפשרות למחיקה או להמרה כפויות של ההשקעה באגרת חוב מסוג 'קוקו', שכן אפשרות זו אינה מלאכותית.

'מאפיינים זניחים'

מעבר להתעלמות מהשלכת אירועים בלתי מציאותיים על תזרים המזומנים החוזי של הנכס הפיננסי, לצורך הסיווג יש להתעלם ממאפיינים של הנכס הפיננסי, אשר יכולים להביא (פוטנציאלית) להשפעה זניחה על תזרים המזומנים.

לשם בחינת זניחות של מאפיין מסוים, נראה כי התקן אינו מאפשר לבצע 'שקלול' בין ההסתברות של המאפיין לבין סכומו, ויש לבחון את ההסתברות על בסיס השאלה האם המאפיין הינו מציאותי ואת הסכום (ההשפעה על התזרים החוזי) על בסיס השאלה האם המאפיין הינו זניח.

לדוגמה, השקעה באגרות חוב מסוג 'קוקו' במוסד בנקאי בעל דירוג אשראי גבוה מאוד, אשר ההסתברות לאירוע המחיקה או ההמרה לגביה הינה קלושה, לא תעמוד בתנאי ה-SPPI, שכן אירוע המחיקה או ההמרה אינו נחשב כאירוע מלאכותי, ובתרחיש כאמור, ההשפעה של האירוע אינה זניחה.

השקעה במכשירי חוב נגזרים ובמכשירים המאופיינים ב-'מינוף'

מכשירים המאופיינים ב-'מינוף' שמביא להגדלת התנודתיות של תזרימי המזומנים החוזיים שלהם אינם עומדים בתנאי הקרן והריבית. דוגמאות לכך הן השקעות בנגזרים כגון אופציות, חוזי אקדמה או חוזי החלפה.

נראה כי מכשירים נוספים שיכולים להתאפיין ב-'מינוף', ואשר אינם מהווים מכשירים נגזרים בפני עצמם, יכולים לכלול מכשירים הכוללים הצמדה 'ממונפת' לאינפלציה, הצמדה מטבעית ממונפת או מכשירים הנושאים ריבת נקובה משתנה, שגובהה נגזר כמכפלה (ממונפת) של ריבית שוק המהווה ריבית בסיס מסוימת.

לפי הרציונל הכללי של התקן נראה כי כאשר השפעת המינוף הפוטנציאלית זניחה או כאשר המינוף נוצר רק במצבים בלתי מציאותיים, המינוף אינו אמור להשפיע על היכולת לסווגו במסגרת קבוצת העלות המופחתת או במסגרת קבוצת השווי ההוגן דרך רווח כולל אחר.

השקעה במכשירי חוב נגזרים ובמכשירים המאופיינים ב-'מינוף' (המשך)

לדוגמה, השקעה בהלוואה הנושאת ריבית נקובה משתנה, בגובה ריבית הפריים כפול 2.5. במצב כאמור, נראה כי קשה יהיה לטעון כי תזרים המזומנים הנובע מן המכשיר טומן בחובו פיצוי בגין רכיבי ריבית 'מותרים' בלבד, שכן, לדוגמה, עלייה של 1% בשיעור הפריים תביא לתוספת של 2.5% לריבית ההלוואה, וזאת כאשר הפיצוי בגין ערך הזמן של הכסף צריך היה לעלות ב-1% בלבד, מבלי שחל שינוי ברור בסיכון האשראי של נוטל ההלוואה, בסיכונים הנזילות הקשורים בה, או בעלויות החזקתה למלווה – אשר יכולים להסביר את תוספת הריבית שמעבר לכך. על כן, נראה כי מכשיר כאמור יסווג לקבוצת השווי ההוגן דרך רווח או הפסד.

תנאים חוזיים המאפשרים או המחייבים ביצוע של פדיון מוקדם של המכשיר

כאשר קיימים במסגרת הנכס הפיננסי תנאים המאפשרים או המחייבים את החייב לפרוע בפירעון מוקדם את חובו או לחלופין מאפשרים למלווה לדרוש פירעון מוקדם, והסכום בעת הפירעון המוקדם מייצג באופן מהותי את התשלומים של קרן שטרם נפרעה, ויתרת ריבית שנצברה וטרם נפרעה, תנאים אלה לא ימנעו את עמידת המכשיר בתנאי הקרן והריבית. בנוסף, התקן קובע שהתנאי יתקיים גם אם סכום הפירעון המוקדם יכלול 'פיצוי סביר' בגין הביטול המוקדם של החוזה.

קיימות מספר שאלות פרקטיות בנוגע למצבים שבהם מנגנוני הפירעון המוקדם כוללים תנאים 'כלכליים' אשר נועדו לקבוע פיצוי כלכלי לאחד הצדדים במקרה של פירעון מוקדם.

לדוגמה, ישנם מנגנונים לפיהם ערך הפירעון המוקדם הוא הגבוה שבין ערך הפארי (אשר קרוב, בדרך כלל, לעלות המופחתת כאשר המכשיר לא הונפק בפרמיה או בניכיון משמעותיים) לבין ערכים אחרים כגון יתרת התזרים המהוון של המכשיר תוך שימוש בריבית ייחוס מסוימת או במרווח מריבית ייחוס ממוצעת מסוימת (כמו למשל, בעת פירעונות מוקדמים של משכנתאות בישראל), או לבין המחיר המצוטט של הנכס הפיננסי. במצב כאמור נראה, כי התשלום מעל ערך הפארי מהווה 'פיצוי כלכלי סביר'.

מכשירים צמיתים ותנאים חוזיים המאפשרים או המחייבים הארכה למועד הפירעון של המכשיר

כאשר קיימת למלווה או ללווה אופציה (או חובה) להארכת תקופת הפירעון, אופציה זו לא תמנע את עמידת המכשיר בתנאי הקרן והריבית, כל עוד תזרים המזומנים החוזי של המכשיר בתקופת ההארכה ישקף תשלומים של קרן וריבית בלבד, כאשר תשלומים כאמור יכולים גם לשקף 'פיצוי סביר' עבור הארכת החוזה.

לדוגמה, נניח כי מכשיר מסוים מאפשר למנפיק לדחות את מועד הפירעון בשנתיים נוספות, ללא ריבית או פיצוי, וזאת אם מצבו הפיננסי של המנפיק אינו מאפשר לו לפרוע את קרן המכשיר (או לחלופין, בעת הצטברות הפסדים מעל רף מסוים של המנפיק). במצב כאמור, ההשקעה במכשיר אינה עומדת בתנאי הקרן והריבית שכן המכשיר חושף את הישות המשקיעה לסיכונים ותשואות אשר אינם עקביים עם אלה של הסכם הלוואה בסיסי, אלא מקנים לה 'השתתפות' חוזית במידת ההצלחה או הכשלון העסקי של החייב.

השקעה במכשיר פיננסי צמית נושא ריבית אינה פוסלת כשלעצמה את המכשיר מלעמוד בתנאי הקרן והריבית. זאת, מכיוון שניתן לראות בהשקעה כאמור כהשקעה במכשיר חוב בעל מועד פדיון נקוב, הכולל אופציות מרובות להארכת התקופה מצד הלווה.

מנגנוני ריבית משתנה עקב שינויים בריבית השוק

יש צורך בבחינת המידה שבה מנגנון קביעת הריבית המשתנה אכן מפצה על עלות הזמן של הכסף בלבד, או שישנן השפעות נוספות, אשר עלולות להביא לכך שתנאי הקרן והריבית אינו מתקיים.

בעת הבחינה האמורה, חשוב להביא בחשבון את מטבע ההלוואה וגם את התקופה אליה מתייחסת הריבית. כחלק מהבדיקה, יש לבחון האם על פי המנגנון החוזי שנקבע השינוי בריבית הנקובה (עלייה או ירידה) אכן מתאים לשינוי בריבית השוק המשתנה, על בסיס גורמים כגון כיוון השינוי, עוצמת השינוי ותקופת השינוי.

מנגנוני ריבית משתנה עקב שינויים בריבית השוק (המשך)

דוגמה א':

כדוגמה למכשיר העומד בתנאי הקרן והריבית ניתן לציין השקעה בהלוואה הנקובה באירו, הנושאת ריבית משתנה חודשית הנקבעת בכל חודש מחדש לפי מרווח נקוב בתוספת ריבית ה-LIBOR לאותו מועד ולתקופה של חודש. במצב זה, קיימת הלימה בין תקופת קביעת הריבית לבין תדירות קביעתה ועל בסיס המטבע בו נקוב המכשיר.

דוגמה ב':

דוגמה למכשיר אשר אינו עומד בתנאי הקרן והריבית, היא השקעה במכשיר נושא ריבית מסוג *Inverse-floater*. מכשיר כאמור משלם ריבית משתנה היורדת ככל שריבית הבסיס עולה. לדוגמה, מכשיר המשלם ריבית נקובה של 10% פחות שיעור ה-Libor. במקרה זה, עלייה בריבית השוק תוביל דווקא לירידה בריבית הנקובה של המכשיר, ולכן מכשיר זה אינו כולל מאפייני הלוואה בסיסיים בלבד.

מנגנוני ריבית משתנה עקב שינויים בריבית השוק (המשך)

כאשר קיים מנגנון שתוחם את השתנות הריבית (תקרת ריבית או רצפת ריבית), שאינה ממונפת, היות ומנגנון הריבית המשתנה וגם ריבית התקרה הקבועה עומדים כל אחד בתנאי הקרן והריבית, יש לראות גם במכשיר הכולל שילוב של שניהם ככזה העומד בתנאי הקרן והריבית. מכשיר כאמור ממילא מאופיין בתנודתיות נמוכה יותר בתזרים המזומנים ועל כן עומד בתנאי ה-SPPI.

כאשר מנגנון הריבית המשתנה כולל 'חוסר התאמה' בגין גורמים כגון תדירות קביעת הריבית או אופן קביעת הריבית ביחס למנגנון האופטימלי, עלולה להידרש בדיקה איכותית ולעתים כמותית לבחינת מידת המהותיות של חוסר ההתאמה. לדוגמה, השקעה בנכס פיננסי בעל ריבית משתנה הנקבעת מחדש כל שלושה חודשים, על בסיס ריבית ה-LIBOR החצי שנתית.

ריבית המבוססת על קביעה רגולטורית

בתחומי שיפוט מסוימים הממשלה או רשויות רגולטוריות שונות עשויות לקבוע ריביות מסוימות אשר מבוססות, מעבר לשיקולי עלות הזמן של הכסף, גם על שיקולים נוספים.

התקן כולל גישה פרקטית ומקלה יחסית במקרים כאמור, הקובעת כי מנגנון ריבית המתבסס על הריבית הרגולטורית יכול להיחשב כקירוב לערך הזמן של הכסף, אם הריבית מספקת תמורה אשר 'תואמת באופן כללי' לערך הזמן, ואינה יוצרת חשיפה לסיכונים או לתנודתיות אשר אינם עקביים עם הסכמי הלוואה בסיסיים.

משכך, נראה כי נכסים פיננסיים הנושאים ריבית משתנה הנקבעת כפונקציה של ריביות המתפרסמות על ידי החשב הכללי, ריבית הפריים, ריבית בנק ישראל, או ריביות שונות שנקבעות לעניין פקודת מס הכנסה וכיוצא באלה, עשויות לעמוד בתנאי ה-SPPI.

הלוואות ללא זכות חזרה (Non recourse)

הלוואות ללא זכות חזרה עשויות להיות דומות בנסיבות מסוימות להשקעה 'הונית' בנכס הבסיס שכן הן מאפשרות (חוזית) שלא להחזיר את ההלוואה באמצעות 'נטישת' הנכס. משכך, קיימת סוגיה מסוימת לגבי אופן הבחינה של תנאי ה-SPPI בכל הנוגע להלוואות אלה. נראה כי הבחינה צריכה להביא בחשבון את המאפיינים הבאים:

(א) האם תזרים המזומנים של ההלוואה שהוענקה מקנה השתתפות בתוצאות הנכס או הפרויקט? לדוגמה, מצב בו הריבית החוזית בגין ההלוואה יורדת או מתבטלת ככל שהביצועים התפעוליים של נכס הבסיס יורדים. במצב זה, אכן נראה כי ההלוואה לא תעמוד בתנאי הקרן והריבית.

(ב) האם ישנה כרית הון עצמי מספקת של החייב? ככל שכרית ההון המסופקת על ידי הלווה משמעותית יותר, נראה כי גדל הסיכוי לכך שמדובר על הלוואה הדומה להלוואה רגילה.

(ג) מהו אופיים של נכסי הבסיס? יש 'להביט מעבר' אל נכסי הבסיס המשועבדים. כאשר נכסי הבסיס עצמם עומדים בתנאי הקרן והריבית (כגון, כאשר נכס הבסיס הוא הלוואה סטנדרטית) אזי גם בתרחיש המותר חוזית של השתלטות על הנכס, תזרים המזומנים יעמוד בתנאי ה-SPPI.

נגזרים משובצים בנכסים פיננסיים

- בשונה מתקן חשבונאות בינלאומי מספר 39, בכל הנוגע לנכסים פיננסיים אין לבחון האם קיימים נגזרים משובצים בנכס פיננסי, ואין להפריד נגזרים משובצים אשר אינם קשורים באופן הדוק.
- למעשה, הנגזרים המשובצים מהווים חלק מההערכה האם הנכס הפיננסי עומד בכללותו בתנאי ה-SPPI.
- בניגוד לכך, הקונספט של הפרדת נגזרים משובצים מהחוזים המארחים נותר בתקן בכל הנוגע להתחייבויות פיננסיות ולחוזים מארחים לא פיננסיים (כגון חוזי מכירה ארוכי טווח או חוזי חכירה תפעולית מצד המכיר).

• הסיווג של נכסים פיננסיים העומדים בתנאי ה-SPPI (שלא יועדו לשווי הוגן דרך רווח או הפסד) נעשה לפי מטרת המודל העסקי של הפורטפוליו במסגרתו הם מנוהלים.

• סיווג לקבוצת ה-AC:

הנכס הפיננסי מוחזק במסגרת מודל עסקי שמטרתו היא להחזיק בנכסים פיננסיים במטרה לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים.

• סיווג לקבוצת ה-FVOCI:

הנכס הפיננסי מוחזק במסגרת מודל עסקי שמטרתו היא הן לגבות תזרימי מזומנים חוזיים והן למכור נכסים פיננסיים.

• סיווג לקבוצת ה-FVTPL:

הנכס הפיננסי מוחזק במסגרת מודל עסקי 'אחר'.

- מודל עסקי לא נקבע ברמת המכשיר הבודד, אלא ברמה גבוהה יותר, שקביעתה כפופה לשיקול דעת.
- ייתכן כי לישות מדווחת אחת יהיה יותר ממודל עסקי בודד ואין זה נאות לקבוע כי בהכרח מתקיים מודל עסקי יחיד לגבי כלל מכשירי החוב בהם משקיעה הישות המדווחת.
- המודל העסקי אינו מהווה עניין של הצהרה לצרכים חשבונאיים בלבד, ובחירתו אינה מהווה בחירה חשבונאית כי אם שיקוף של מציאות עסקית.
- משכן, אחד העניינים הפרקטיים החשובים בעת בחינת מטרת המודל העסקי, נוגעת לשאלה מהם התיקים הקיימים בישות המדווחת. חלוקת הנכסים הפיננסיים לתיקים נפרדים לצורך הסיווג עשויה להשפיע על התוצאה, שכן פעילות מכירות משמעותית ב-'תיק' אחד לא תשפיע על הסיווג ב-'תיק' אחר.

שיקולים פרקטיים לקיומו של 'תיק' נפרד:

- האם קיים ניהול נפרד לחלקים שונים
- מטרת נפרדות לכל פורטפוליו
- האם כל תיק מנוהל על ידי מנהל נפרד
- אופן תגמול שונה
- אופן או מתכונת דיווח שונה להנהלה
- מטרת ניהול סיכונים שונה
- הפרדה 'פיזית' (ישויות אחרות, חשבונות נפרדים וכיו"ב)

• בעת בחינת המודל העסקי, יש לשקול מכלול שיקולים, כגון:

• האופן שבו תוצאות מדווחות פנימית לאנשי המפתח הניהוליים ומוערכות על ידם

דוגמה המצביעה על מודל המסווג לקבוצת השווי ההוגן דרך רווח או הפסד, יכולה להיות, כאשר הדיווח הפנימי הסדיר לאנשי המפתח הניהוליים כולל רק את השינוי בשווי ההוגן של הלוואות שהוענקו כחלק מהתיק לצרכי קביעת ביצועים, וללא התמקדות בריבית שנגבתה או באיכות האשראי

- בעת בחינת המודל העסקי, יש לשקול מכלול שיקולים, כגון: (המשך)
- הסיכונים שמשפיעים על הפעילות ועל הנכסים הרלוונטיים, ועל האופן שבו סיכונים אלה מנוהלים

במודל שמטרתו אינה החזקה לשם גבייה הסיכונים העיקריים שיאופיינו יתייחסו לתנודתיות בשווי ההוגן, ואילו בתיק שמטרתו החזקה לשם גביית תזרים המזומנים הסיכונים המאופיינים יכולים לכלול בעיקר התייחסות לסיכוני איכות אשראי. באופן תואם, גם התגובה לסיכון עשויה להיות קיטון בכמות ההלוואות החדשות המוענקות, העלאת מרווחי ריבית, רכישת ביטוחי אשראי, מכירה מתחת לרף איכות אשראי שנקבע וכיוצא באלה.

- בעת בחינת המודל העסקי, יש לשקול מכלול שיקולים, כגון: (המשך)
- האופן שבו מנהלי הפורטפוליו מתוגמלים

לדוגמה, האם התגמול מבוסס על שינויים בשווי הוגן או על הצלחה בגביית תזרים המזומנים החוזי, שמירה על איכות תיק האשראי או מרווחי האשראי.

• בעת בחינת המודל העסקי, יש לשקול מכלול שיקולים, כגון: (המשך)

• אופן הניהול של התיק בפועל, ובפרט היקפי המכירות תחת המודל והנסיבות שמאחורי מכירות אלה, והצפי לגבי פעילות המכירה בעתיד

ככל שפעילות המכירות בתיק 'ערה' יותר, כך קטן הסיכוי כי מדובר בתיק המוחזק לשם גביית תזרים המזומנים החוזי שלו.

כחלק מניתוח פעילות המכירה, יש לבחון גם את הנסיבות העומדות מאחורי המכירה - ראה פירוט בהמשך.

אין הבדל באופן הסיווג בין מכשירים שנוצרו בישות המדווחת (כגון משכנתאות שהועמדו לרוכשי דירות) לבין מכשירים 'קיימים' שנרכשו על ידה בשוק המשני (כגון השקעה באגרות חוב).

בניגוד לתקן חשבונאות בינלאומי מספר 39, השאלה האם מכשיר חוב מסוים מהווה מכשיר סחיר אינה רלוונטית לסיווגו.

מודל עסקי שמטרתו היא החזקת הנכסים הפיננסיים על מנת לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים שלהם (AC)

מודל זה אמור להשתקף, בדרך כלל, אך לא תמיד, בפעילות מכירה מצומצמת יחסית של הישות המדווחת בפועל (בעבר).

חשוב לציין כי התקן קובע את סיווג המכשירים בשים לב לצפי לעתיד בלבד. על כן, בהחלט אפשרי שעל אף שקיימת פעילות מכירות מהותית בהיקפה בעבר (מבחינת מספר פעולות המכירה או מבחינה ההיקף הכספי של המכירות), הישות המדווחת תגיע למסקנה שהמודל העסקי שלה, במבט צופה פני עתיד, הוא דווקא מודל שמטרתו היא החזקת נכסים פיננסיים במטרה לגבות את תזרימי המזומנים החוזי שלהם.

מודל עסקי שמטרתו היא החזקת הנכסים הפיננסיים על מנת לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים שלהם (AC)

גם במודל שמטרתו גביית תזרים המזומנים החוזי, צפוי כי יתרחשו מעת לעת מכירות מסוימות וצפוי כי לא כל המכשירים יוחזקו עד לגביית מלוא תזרימי המזומנים החוזיים שלהם.

אם בדיעבד מתברר כי היקף המכירות היה גבוה מזה שהישות המדווחת ציפתה לו במקור, הדבר לא בהכרח מצביע על טעות המצריכה תיקון, אך הדבר עשוי להשפיע על אופן הסיווג של מכשירי החוב שיירכשו בעתיד לפורטפוליו. שינוי סיווג מכשירים קיימים ייעשה רק במקרה של שינוי מהותי במודל העסקי (ראה בהמשך).

אין בתקן עיקרון של "הכתמה" (tainting).

מודל עסקי שמטרתו היא החזקת הנכסים הפיננסיים על מנת לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים שלהם (AC)

<< מכירות שבוצעו עקב עלייה בסיכוני אשראי

איכות האשראי של הפורטפוליו רלוונטית ליכולת לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים. לכן, מכירות שבוצעו או שיבוצעו עקב עלייה (ברורה) בסיכון האשראי, אל מעבר לרף שנקבע במסגרת מדיניות ההשקעה המתועדת של הישות המדווחת, אפילו אם הן מהותיות בתדירותן ו/או בסכומן, אינן בהכרח גורעות מהמסקנה שהמודל נועד לגביית תזרימי מזומנים חוזיים.

מודל עסקי שמטרתו היא החזקת הנכסים הפיננסיים על מנת לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים שלהם (AC)

<< מכירות שבוצעו במטרה להקטין ריכוז אשראי

מכירות שבוצעו במטרה להקטין סיכון ריכוז אשראי (לדוגמה, במטרה לצמצם חשיפה לסקטור מסוים במשק, לקבוצת חברות מסוימת או עקב מגבלת 'לווה בודד'), אינן בהכרח גורעות מהמסקנה שהמודל נועד לגביית תזרימי מזומנים חוזיים, וזאת אף אם בעת ביצוען לא זוהתה עלייה בסיכוני האשראי. במקרה זה, סביר שמכירות כאמור, אשר נועדו להקטין ריכוז אשראי, יהיו בלתי תדירות (ואפילו אם הן מהותיות בערכן) או לחלופין, יהיו תדירות אך בלתי מהותיות בערכן.

מודל עסקי שמטרתו היא החזקת הנכסים הפיננסיים על מנת לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים שלהם (AC)

<< מכירות בסמוך למועד הפדיון

התקן מציין כי מכירות שבוצעו 'בסמוך' למועד הפדיון של המכשיר, ושתמורתן מהווה 'בקירוב' את תזרימי המזומנים החוזי שנותר, מתיישבות גם הן עם מודל עסקי שמטרתו גביית תשלומי המזומנים החוזיים, אפילו היו בתדירות או בשווי גבוהים. נראה כי ברמה הפרקטית (בדומה לעבר) תקופת זמן של שלושה חודשים או פחות לפני מועד הפדיון של המכשיר, יכולה להיחשב כסמוכה למועד הפדיון.

מודל עסקי שמטרתו היא החזקת הנכסים הפיננסיים על מנת לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים שלהם (AC)

<< מכירות עקב צרכי נזילות שוטפים

מכירות המתבצעות על מנת לעמוד בצרכי נזילות, יכולות להביא לכך שהמודל העסקי לא יוגדר ככזה שמטרתו הינה גביית תזרימי המזומנים החוזיים. מצב זה יכול להתרחש כאשר, לדוגמה, מתבצעות מכירות שגרתיות ותדירות, ובהיקפים כספיים מהותיים, כדי לעמוד בצרכי הנזילות השוטפים של הישות המדווחת.

מודל עסקי שמטרתו היא החזקת הנכסים הפיננסיים על מנת לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים שלהם (AC)

<< מכירות עקב צרכי נזילות חריגים או תרחישי קיצון

לעומת זאת, מכירות מהותיות אך בלתי תדירות שמטרתן היא מענה על צרכי מימון נקודתיים או צרכי נזילות בלתי צפויים, או מכירות שהתבצעו עקב התממשותם של תרחישי קיצון, אינן אמורות לפגוע בסיווג המודל ככזה שמטרתו הינה גביית תזרימי המזומנים החוזיים.

כך לדוגמה, כאשר המודל העסקי הוא גביית תזרימי המזומנים החוזיים, למעט בתרחישי קיצון (נראה כי דוגמה לכך יכולה להיות בעת מצוקת נזילות חריפה), שאינם צפויים באופן סביר, ושהם התיק יימכר, תרחישי המכירה לא יילקחו בחשבון לצורך הסיווג.

מודל עסקי שמטרתו היא החזקת הנכסים הפיננסיים על מנת לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים שלהם (AC)

<< מכירות אחרות

כאשר המכירות בפורטפוליו (למעט מכירות 'מותרות' כאמור לעיל), הופכות להיות יותר מאשר בלתי מהותיות בערכן (מבחינה פרטנית או מבחינה מצרפית) ומספר פעולות המכירה אינו בלתי משמעותי עוד, יש לבחון האם מטרת המודל העסקי היא אומנם גביית תזרימי המזומנים החוזיים, והאם חל שינוי באותו מודל.

מודל עסקי שמטרתו מושגת הן באמצעות גביית תזרימי המזומנים החוזיים של נכסים פיננסיים והן באמצעות מכירה של נכסים פיננסיים (FVOCI)

• גביית תזרימי המזומנים החוזי וגם פעילות מכירה הינן אינטגרליות (קרי, מהוות חלק בלתי נפרד) לצורך השגת מטרת ניהול התיק.

קבוצה זו עשויה להיות רלוונטית לחברות ביטוח או חברות אחרות הפועלות בתחום הפיננסיים, המנהלות תיקים של נכסי חוב, לרבות נכסי חוב בלתי סחירים, תוך ביצוע פעולות כגון התאמת משך החיים הממוצע של נכסי החוב לבין התחייבויות המגובות על ידי תיק זה. תיקים כאמור יכולים להיות מאופיינים בהיקפי מכירות שאינם נמוכים דיים על מנת לסווגם לקבוצת העלות המופחתת, אולם מנגד לאו דווקא מנוהלים תוך ביצוע של מסחר פעיל.

מודל עסקי שמטרתו מושגת הן באמצעות גביית תזרימי המזומנים החוזיים של נכסים פיננסיים והן באמצעות מכירה של נכסים פיננסיים (FVOCI)

• מודל עסקי המביא לסיווג לקבוצת שווי הוגן דרך רווח כולל אחר אמור לבוא לידי ביטוי, בדרך כלל, בעסקאות בתדירות וערך הגבוהים מאלה אשר בקבוצת העלות המופחתת. עם זאת, אין 'קו בהיר' ברור בתקן.

• יש הסבורים כי בגלל אופייה המעורפל של הקבוצה, עדיף לבחון תחילה האם נכסי החוב נדרשים להיות מסווגים לקבוצת השווי ההוגן דרך רווח או הפסד, ולהתייחס דווקא לקבוצת השווי ההוגן דרך רווח כולל אחר כאל קבוצת ה-'סל'.

מודל עסקי שמטרתו מושגת הן באמצעות גביית תזרימי המזומנים החוזיים של נכסים פיננסיים והן באמצעות מכירה של נכסים פיננסיים (FVOCI)

דוגמה א':

נניח כי לחברת ביטוח קיים תיק המוחזק כדי לספק צרכי נזילות שצפויים בעוד כחמש שנים (כגון פדיון של אגרות חוב שהונפקו על ידי הישות המדווחת). התיק מורכב מהשקעות במכשירי חוב אשר מאופיינים בתקופה לפדיון הקצרה מחמש שנים, כאשר מתוכנן כי אחרי הפדיון ועד למועד השימוש בכספים, לפי מדיניות ההשקעה, הכספים 'יגולגלו' בהשקעות קצרות טווח. במצב כאמור, ותחת ההנחה שהתיק אכן מאופיין בהיקפי מכירות נמוכים (ולמעט אם מתרחשת עלייה בסיכון האשראי), נראה כי (בהתעלם מגורמים אחרים כגון סקירת ביצועים או תגמול מנהלים) התיק יסווג לקבוצת העלות המופחתת ולא לקבוצת השווי ההוגן דרך רווח כולל אחר.

דוגמה ב':

חברה מחזיקה בתיק מכשירי חוב המאופיין בהיקפי מכירות נמוכים יחסית, המורכב ממכשירים בעלי תקופה לפדיון של 10 שנים. התיק מוחזק על מנת לממן השקעה עתידית הונית צפויה בהקמה של מפעל חדש, בעוד תקופה של כ-4-5 שנים. במצב זה, ברי כי על מנת לממן את ההשקעה הצפויה, יהא צורך במכירת הניירות בתיק (להבדיל מדוגמה א'). משכך, בדוגמה זו מטרת המודל העסקי תואמת לקבוצת FVOCI.

מודל עסקי שמטרתו מושגת הן באמצעות גביית תזרימי המזומנים החוזיים של נכסים פיננסיים והן באמצעות מכירה של נכסים פיננסיים (FVOCI)

דוגמה ג':

מוסד פיננסי מחזיק בתיק מכשירי חוב המאופיין בפעילות מכירות נמוכה. מטרת התיק הינה שימוש כרזרבה במקרה של קשיי נזילות חמורים. במצב זה, להבדיל מדוגמאות א' או ב' שלעיל, התיק מיועד לשימוש בתרחישי קיצון בלתי צפויים, ועל כן המודל העסקי תואם לקבוצת העלות המופחתת. בדוגמה א' התיק אומנם מיועד לשמש לצרכי נזילות צפויים, אולם שימוש זה לא צפוי לחייב מימוש מוקדם של ההשקעות.

מודל עסקי אחר – סיווג לקבוצת שווי הוגן דרך רווח או הפסד (FVTPL)

- ברמה הפורמאלית זו קבוצת שייר, אשר אינה מוגדרת בתקן באופן ברור.
- לקבוצת השווי ההוגן דרך רווח או הפסד משויכים מודלים שבהם שווי הוגן מהווה את הבסיס לקבלת החלטות ולהערכת ביצועים, כאשר גביית התשלומים החוזיים היא מקרית בלבד.
- מודלים כאמור אמורים להתאפיין, באופן טיפוסי, בפעילות מכירה ורכישה 'אקטיבית'.

מודל עסקי אחר – סיווג לקבוצת שווי הוגן דרך רווח או הפסד (FVTPL)

- בין היתר, פורטפוליו של נכסים פיננסיים המקיים את ההגדרה של 'מוחזק למסחר' (ראה לעיל לעניין מכשירים הוניים), יסווג לקבוצת שווי הוגן דרך רווח או הפסד.

מעניין לציין כי התקן אינו קובע, אף לא בדברי ההסבר, שרק נכסים פיננסיים העומדים בהגדרת 'מוחזק למסחר' יסווגו לקבוצה זו, ולכן נותרת השאלה מהם המקרים הנוספים שבהם ניתן יהיה לסווג השקעה בנכסי חוב פיננסיים, שאינם מוחזקים למסחר, לקבוצת שווי הוגן דרך רווח או הפסד. על פי לשון התקן ודברי ההסבר לו נראה, כי גם במקרים בהם לא מתרחש מסחר אקטיבי בפורטפוליו, סיווג לקבוצת שווי הוגן דרך רווח או הפסד הינו אפשרי, וצריך להתבצע כאשר ההשקעה מאופיינת בהערכת ביצועים (לרבות תגמול), וניהול סיכונים המבוצעים בעיקר על בסיס השווי ההוגן, כאשר הריבית המתקבלת בעת החזקת המכשירים צריכה להיות נלווית בלבד למטרות הכוללות.

מודל עסקי אחר – סיווג לקבוצת שווי הוגן דרך רווח או הפסד (FVTPL)

- בניגוד לתקן חשבונאות בינלאומי מספר 39, אין אפשרות לייעד נכסים לקבוצת FVTPL (פרט לעניין חוסר התאמה חשבונאית – ראה בהמשך).

דברי ההסבר של התקן מציינים באופן מפורש, כי הסיבה לכך שאין אפשרות לייעוד כאמור לגבי נכסים פיננסיים (בניגוד להתחייבויות פיננסיות) היא שממילא במצב שבו הנכסים הפיננסיים מנוהלים ומוערכים פנימית על בסיס שווי הוגן, הם יסווגו על פי מודל הסיווג הרגיל לקבוצת שווי הוגן דרך רווח או הפסד. נראה כי עניין זה תומך בגישה לפיה אין הכרח בפעילות מכירה אקטיבית על מנת לסווג נכסים פיננסיים לקבוצת שווי הוגן דרך רווח או הפסד.

הבדלים ביחס ל-39 IAS:

- לא ניתן לייעד נכס פיננסי עקב אופן ניהולו
- לא ניתן לייעד נכס פיננסי עקב קיומו של נגזר משובץ (לא רלוונטי תחת התקן)

- **עקרונות בסיסיים לייעוד ל-FVTPL**
הייעוד חייב להיעשות מראש (קרי, לפני ההכרה לראשונה במכשיר הפיננסי או במועד ההכרה בו לראשונה).
- **הייעוד בלתי ניתן לביטול**, אף אם משתנה המודל העסקי של הישות המדווחת ואף אם הנסיבות לביצועו כבר אינן תקפות (לדוגמה, מצב בו חוסר ההקבלה החשבונאי שבעקבותיו בוצע הייעוד אינו מתקיים עוד אינו מאפשר את ביטול הייעוד).
- ייעוד אינו חייב להיעשות ברמת המכשיר הפרטני. ניתן לייעד ברמת מספר נכסים פיננסיים ו/או התחייבויות פיננסיות רלוונטיים (כמובן, אם הנסיבות הרלוונטיות וסוג הייעוד הרלוונטי חלים לגבי קבוצה זו בכללותה).

חוסר הקבלה חשבונאי

דוגמה

אגרות חוב בעלות ריבית משתנה נרכשו על ידי החברה למטרת גביית תזרים המזומנים החוזי שלהן, כאשר במקביל החברה התקשרה בחוזה החלפת ריבית נפרד על מנת להמיר את הריבית מריבית משתנה לריבית קבועה (או נגזר במטרה להחליף את המטבע בו מתבצע התשלום). במצב זה, הנגזר מסווג לשווי הוגן דרך רווח או הפסד, ואילו מכשיר החוב מסווג לעלות מופחתת, דבר שגורם לחוסר התאמה.

משכך, החברה יכולה לבחור לייעד את ההשקעה לשווי הוגן דרך רווח או הפסד. לחלופין, ניתן לייעד את הנגזר כמכשיר מגדר בגידור תזרים מזומנים.

בנסיבות שלעיל, נראה כי ניתן היה לבצע את הייעוד גם אם ההשקעה במכשיר החוב הייתה מסווגת בהיעדר הייעוד לקבוצת FVOCI, עקב חוסר ההתאמה שהייתה נוצרת בין השפעות הנגזר לבין השפעת ההשקעה בדוח רווח או הפסד (אך לא בדוח על המצב הכספי).

- סיווג מחדש מהווה העברה של נכס פיננסי בין קבוצות שונות, ללא גריעה של נכס זה.
- עיקרון העל:
שינויים בסיווג של נכסים פיננסיים צריכים להתבצע על פי התקן כאשר, ורק כאשר, מתבצע שינוי מהותי במודל העסקי של הישות המדווחת, במסגרתו מנוהלים הנכסים האמורים.
- בכל מקרה לא ניתן לשנות את הסיווג של השקעה במכשיר הוני אשר יועדה במועד ההכרה בה לשווי הוגן דרך רווח כולל אחר
- לא ניתן לשנות את הסיווג של נכס פיננסי אשר יועד לשווי הוגן דרך רווח או הפסד כדי לצמצם משמעותית או לבטל חוסר הקבלה חשבונאית.

• מהו שינוי במודל העסקי של הישות המדווחת?

• שינויים במודל העסקי המביאים לסיווג מחדש של נכסים פיננסיים צריכים להתרחש בתדירות נמוכה מאוד, צריכים להיות משמעותיים לפעילויות הישות המדווחת וכן להיות ברי-הדגמה לצדדים חיצוניים לישות המדווחת.

• שינויים אלה צריכים להיקבע ברמת ההנהלה הבכירה של הישות המדווחת, כתוצאה משינויים פנימיים או חיצוניים.

• שינוי במודל העסקי חל רק כאשר הישות המדווחת מתחילה או לחלופין מפסיקה בביצוע של פעילות שהיא משמעותית ביחס לפעילויות הישות המדווחת. לדוגמה, רכישה, מכירה או חיסול של קו פעילות עסקית.

דוגמא א'

לחברה קיים תיק הלוואות מסחריות המוחזק על ידה למטרת מכירה בטווח הזמן הקצר. החברה רוכשת חברה אחרת המנהלת הלוואות מסחריות, ופועלת לפי מודל עסקי במסגרתו ההלוואות מוחזקות במטרה לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים שלהן. תיק ההלוואות המסחריות הקיים אינו מוצע עוד למכירה, ומועבר לניהול יחד עם תיק ההלוואות המסחריות של החברה שנרכשה, כך שכולן מוחזקות כעת על מנת לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים שלהן. במצב זה, חל שינוי מהותי במודל העסקי המביא לכך שיש לסווג מחדש את תיק ההלוואות המסחריות הישן מקבוצת השווי ההוגן דרך רווח או הפסד לקבוצת העלות המופחתת.

דוגמא ב'

חברה לשירותים פיננסיים מחליטה לסגור את עסק המשכנתאות הקמעונאיות שלה. עסק זה חדל מלהעניק משכנתאות קמעונאיות חדשות, והחברה משווקת באופן פעיל את תיק המשכנתאות למכירה. גם במצב זה, חל שינוי מהותי במודל העסקי המביא לכך שיש לסווג מחדש את תיק המשכנתאות מקבוצת העלות המופחתת לקבוצת השווי ההוגן דרך רווח או הפסד.

מצבים שאינם מהווים שינוי משמעותי ובר הדגמה במודל העסקי

- א. שינוי בכוונה הנוגעת לנכסים פיננסיים מסוימים (ואפילו אם הדבר נעשה בנסיבות של שינויים משמעותיים בתנאי השוק);
- ב. היעלמות זמנית של שוק ספציפי לנכסים פיננסיים;
- ג. העברה של נכסים פיננסיים בין חלקים של הישות המדווחת המאופיינים במודלים עסקיים שונים.

העיתוי בו מתבצע הסיווג מחדש

- המועד שבו השינוי בסיווג של הנכסים הפיננסיים מתבצע בפועל, (הקרוי בתקן 'מועד סיווג מחדש') מוגדר כיום הראשון של תקופת הדיווח הראשונה שלאחר השינוי במודל העסקי.

כך לדוגמה, נניח כי חברה עורכת דוחות רבעוניים (קלנדריים). במהלך חודש פברואר 2017, מתבצע בפועל שינוי במודל העסקי של הישות, המחייב ביצוע שינוי בסיווג של הנכסים הפיננסיים השונים המוחזקים על ידי החברה. שינוי הסיווג יוכר בדוחות הכספיים רק ביום 1.4.2017, מועד תחילת הרבעון העוקב לרבעון שבו בוצע השינוי.

שינוי סיווג עקב שינוי תנאי המכשיר

התקן עוסק בסיווג מחדש רק בכל הנוגע לשינויים במודל העסקי, ואינו דן בשאלה האם סיווג מחדש נדרש גם עקב שינויים בכל הנוגע לעמידת הנכס במבחן הקרן והריבית. משכך, נראה כי ניתן לטעון כי התקן אינו מאפשר סיווג מחדש עקב שינויים שנגרמו מחלוף הזמן בתזרים המזומנים של נכס פיננסי קיים, ללא שחל שינוי כלשהו בתנאים החוזיים של נכס פיננסי זה (כגון, אגרות חוב להמרה שזכות ההמרה שלהן פקעה עקב חלוף הזמן).

כאשר מתבצע שינוי מהותי בתנאים החוזיים המקוריים של הנכס הפיננסי, הנכס הפיננסי המקורי נגרע, ובמקומו מוכר נכס פיננסי 'חדש', המסווג לקבוצה המתאימה על פי הנסיבות הקיימות במועד ההכרה בנכס הפיננסי החדש. מצב זה אינו נחשב כשינוי סיווג.